

rtreding van
mplete door-
nt het weg,
de zonde is,
af.
lichting naar
el de Schep-
techniek. De
gehoorzaam
oor Wien en
l het Woord
ichtsnoer is,
oord zal de
en, welke hij

Christelijke
danig maken
n van tech-
er mee zal
zonder aan-
De Christe-
nen zien, het
monie in het
ééntooni-
kun worden
an techniek
e technische
de aandacht
subjects- en

zijn wanneer
doende zijn,
i; is de uit-
et pas dan
he bezwaren
gelost, doch
oordeel zijn,
eten zijn op
r deze zijden
selen.

worden ge-
netie en de
mogelijk te
eh de Chris-
hand willen
enerzijds en
ische arbeid,
an pas dan
n slaagt de
an het leven
in overeen-

meer de tech-
r het Woord
de techniek,
de, het geld
ste intentie
ezen de be-

lijken

eel of moge-
te beoefenen
ijl kan niet
in de vorige
de praktijk

doordat de
liggen aan
n, die dezen
worden aan-
en stijl moet
tijd, waarin
en sprake is.
iek in eigen
telijke tech-
techniek, dat
alle Schrift
doot geleed,
beschouwing
geleed tus-
enbaart, en
e beginselen
hniek, moet

hun beroep

middelbare
r het beslag
middelbare
l gevorderd,
rwerpe zich,
ting van de
k, dat inge-
schap, meer
rangstukken
duaver wel
ding hebben
Hoe zullen
Christelijke
„neutraal”
lling tot de

van Christe-
ust worden.
toewel t.a.v.
Hun arbeid
ste verband
techniek, in-

dien het besef levendig is, dat ook deze arbeid moet verricht uit het geloof in gehoorzaamheid aan het Woord, Hem ter eer.

De Christelijke techniek zullen zich beijveren de techniek te aanvaarden als een religieuze gelegenheid. Dan gaan zij uit het Woord van God de normatieve beginselen voor de techniek afleiden en deze concretiseren. Wordt ook de historie van de techniek getoetst aan deze beginselen. Niet uit liefhebberij, doch krachtens goddelijke roeping.

§ 7. Slotbepalingen.

Met het hier gebodene, slechts betreffend hetgeen in verband staat met wat techniek ook werkelijk is, n.l. het voortbrengen van de materiële dingen, is geen volledigheid bereikt. Tal van vragen blijven onbeantwoord en op meerdere werd geen afdoend bescheid gegeven.

De moeite, besteed aan de ondernomen poging, zou echter reeds rijk beloofd zijn, indien de gegeven uiteenzetting vruchtbaar zou zijn in de levenspraktijk van die techniek, die gelooven, dat het de Schriftuurlijke beginselen zijn, die hun gedrag moeten bepalen; en kon het zijn, meerderen zich aan rustige overweging en nauwkeurige formulering van het aangesneden onderwerp zouden wijden.

Verder mag deze poging slechts worden beschouwd als een eerste stap op den weg, waarin het verband gelegd wordt tusschen het Calvinisme en de techniek, naar al haar aspecten. Er moet nog veel studie gemaakt, eer duidelijk is hoe het Calvinisme het verband ziet tusschen b.v. de techniek en den handel, de industrie, het bedrijf, het sociale leven, de kunst, kortom heel het maatschappelijke leven. De toepassing van de techniek, het aanwenden van de technische mogelijkheden is toch ook gebonden aan bepaalde normatieve beginselen. Heel de techniek moet gezien in het licht eener Christelijke cultuurbeschouwing.

Dat allen, die tot positieven opbouw in deze richting bekwaam zijn, hun aandacht wijden aan deze zijde van het vraagstuk. De eere Gods vordert het.

P. W. P.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 5.

Amice,

Bij de lectuur van ons blad ben je zeker nog al eens op een enkel vreemd woord gestuit. Een klein kwaaltje van „De Reformatie”, hoor ik je meesmuilen; maar ik houd me in dat opzicht liever op de vlakte. Eén van die woorden is „interim”. Een interimtoestand. Interimsaethiek. Interimsbepalingen. En zoo voort. En zoo voort.

Nou, ik hoef jou over dat lastige woordje geen lesje te geven. Je hebt op school wel gehoord van „het Interim”, een bepaalde periode uit de geschiedenis van volken en regeeringen. „Interim” beteekent, als ik ’t goed begrijp, zoo iets als „intusschen”, „inmiddels”, „tusschen de bedrijven door”.

Vandaar dat een interimtoestand een soort van overgangperiode is. Je moet dan met mekaar ergens op wachten. En dat brengt dan weer mede, dat je in zoo’n interim ook interimtoestanden krijgt. En interimsmaatregelen. Wie zulke toestanden of maatregelen zou aanzien als blijvend, heeft een manco in zijn bovenkamer. En wie een maatregel, dien hij zelf blijvend maken wil, jou of mij aandient als een onschuldigen interimsmaatregel, die onderstelt een manco in jouw of mijn bovenkamer. Zou hij ons te slim af wezen? Maar een interregnum (een interimsregering) is toch geen gewoon regnum (een normale regeering)? Interimakleeren zijn toch geen normale kleeren? Stel, dat je den winter zou moeten zien door te komen met een regenjas-van-papier, dan zul je ’m mogen liefkozen: m’n beste interimsjasje! Maar je verlangt toch stiekum naar een normale, niet? Als in de concertzaal tusschen de bedrijven door de dames en heeren in de corridors zich wat loopen te vertreden, dan kunnen ze een hartig hapje halen aan een buffet: ’n sandwich, ’n glaasje limonade, en „even ’n caravellis”, voordat het belletje weer gaat. Maar wie begint een diner in de pauze?

Nou, m’n waarde, toen ik in onze kolommen dat woord „interim” hier en daar zag staan, een paar keer achter mekaar, moest ik ineens aan een ouden bekende denken. Je hebt wel eens van Kierkegaard gehoord? Je was enkele jaren geleden niet „bij”, als je niet iets van hem wist; hij gold destijds even veel als een mannelijke editie van de jongste noorsche romanière..... voor de onwetenden. Tegenwoordig luwt dat weer wat, al heeft prof. Van Rhijn nog pas over hem geschreven.

Ik dacht, moet je weten, aan een beschouwing, die Kierkegaard ergens vastknoopte aan een regeeringsmaatregel in het oude Kopenhagen, zijn woonplaats. ’n Ondernemende minister van financiën van het destijds nog onbeschermd en dus zelfstandige Denemarken had aan de volksvertegenwoordiging een ontwerp van inkomstenbelasting voorgelegd. Schrik van rondom! — dat gaat wel meer zoo met belastingen, kijk maar uit naar je biljet in de eerste interimsjaren..... Maar — de deense minister wist z’n luidjes te troosten. Nika erg, hoor, verklaarde Zijne Excellentie; — het is maar een interimsbelasting! Straks wordt de bepaling weer ingetrokken.

Nu kon Kierkegaard nog al eens brommen in zijn

baard. Mooie opvoeding, moppert hij, als ze denken, dat nieuwe maatregelen gemakkelijker „er in zullen gaan”, als ze maar interimistisch heeten te zijn! Och ja, excellentie, natuurlijk zit daar een element van waarheid in. Maar, zoo pruilt Kierkegaard, er is ook hier een grens, zooals bij alle menschenwerk. Komt Uwe Excellentie over die grens heen, dan heeft de troost, dat ’t maar iets interimistisch is, geen zin meer — als troost.

Een grens, zegt u?

Ja, en ze is wel aan te wijzen ook. Overal, waar een restitutio in integrum mogelijk en zeker is, d.w.z. waar we heelemaal weer in den ouden toestand kunnen worden hersteld, en dan op elk willekeurig moment, of voor ’t minst aan het eindpunt van het interim, daar kunt u wel spreken van een interimistische verordening, Excellentie! Maar als zoo’n restitutio in integrum — die Kierkegaard is al nèt zoo vervelend als „De Reformatie” met die niet-interimistische vreemde-woorden-manie — als zoo’n restitutio in integrum kwalijk uitvoerbaar is, of heelemaal onmogelijk, dan kunnen, aldus valt Kierkegaard uit, zulke ministeriele troostredenen over het interimistisch karakter der inkomstenbelasting mij gestolen worden. Excellentie, wordt mijn portemonnaie straks weer bijgevuld? Is er een restitutio in integrum voor mijn beurs? Straks? Ik kan me toch ook niet interimistisch ophangen? Er zijn nu eenmaal dingen, handelingen, je zelf ophangen b.v., die nooit interimistisch zijn. Zoo’n leupe minister! Je ziet je lieve geldje nooit terug..... en toch verklaart Z.Exc.: interimistisch, meneer! Zou een meisje soms gauwer over de eerste verlegenheid heenkomen, wanneer een meneer haar een interimistisch huwelijk aanbood?

En dan komt Kierkegaard eerst heelemaal los! We beleven, zegt hij, zoo’n ernstigen tijd, en toch is dat geleuter van interimistisch niet van de lucht. O jullie sofisten, — als het nu eens gaat over beaalsingen, die geen restitutio in integrum toelaten, wat dan? Leuterpraat, meneeren! En zeer misleidend! De eerstvolgende generatie zal die belasting aan den lijve voelen, er is geen spiertje interimistisch aan! Sociale verhoudingen worden er door geschapen, — voor goed. Laten we ons niet belachelijk maken als de vrijer, die het meisje makkelijker tot een ja-woord denkt te verlokken, als hij het voorgestelde huwelijk maar interimistisch noemt. Of als de man, die naar den strop grijpt, en zich wijsmaakt, dat ’t niet zoo erg is, als hij slechts een interimistische hangpartij in den zin heeft.

Aldus Kierkegaard, in zijn Dagboeken.

Mijn beste kerel, ook jij wordt vandaag o zoo druk toegesproken met termen uit de interimsdictionaire. Laat je niet in de maling nemen: die interimsdictionaire is alles behalve een interimistische dictionaire. Dat kunnen ze je in Duitschland wel beter vertellen. Er zijn van die corporatieve vrijers, die op je maagdelijk gemoed afgestuurd worden. We zijn, zeggen ze, in een overgangstijdsperk, en nu moet u het oogenblik verstaan. Den opmarsch naar het nieuwe Europa bijhouden, tempo, tempo! Doe mee, anders schiet je straks, na het interim, over, net als ’t meisje, dat den huwelijksaandacht afwees, en later geen kans meer kreeg..... Leg ’t hoofd in dezen o zoo zachten zijden strop, — ’t is maar een interimistische handeling, hoor! Geen Kamervergadering ad interim, — wat doe je nog met je politieke leidraden van vóór het interim? Ken uw interimstijd, duur uw interimsuur, zóó ongeveer moet je in de dagen der duitse bezetting het opschrift van de klok der Amsterdamsche Beurs lezen. Vóór het interim, meneer, is er zoo ontstellend veel democratische leuterpraat geweest: m’n goeie man, — verzet nou tijdig de bakens, en doe je interimistische oogen bij tijds open! Corporatieve perskamers, — we zijn in het interregnum der sociale en politieke ordening! Federatief verband van verenigingen, we zijn in het interim der culturele ontplooiing van den dietschen genius! En zoo voort. Het is al interim wat de klok slaat.

Ik geloof niet, m’n waarde, dat „De Reformatie” in ’t algemeen over dien Kierkegaard erg te spreken is. Maar ik denk toch, dat ik voor dit maal wel met jou een snoepreisje naar Kopenhagen ondernemen mocht, om dit interimsprekje van 1851 ad interim te lezen. Of, nee, eigenlijk wou ik je maar adviseeren, het niet ad interim, doch voor altijd te overwegen. Want warmpel, ik geloof dat Kierkegaard dezen keer heelemaal gelijk heeft. Als jij je laat in slaap sussen door het interimsgeleuter, dan ben je dwazer dan dat meisje en dan die galecandidaat van eigen keuze, waarover Kierkegaard het had. Je komt er niet gauw van af, — misschien wel nooit, als je tegenwoordig (excuseer het germanisme) je „instelt” op het interim. Met die „instelling” zelf heb je al tegenover het interim een niet-interimistische houding aangenomen. Word ik vervelend? Best mogelijk, — want ik heb in mijn eersten na-oorlogsbrief je al gewaarschuwd tegen het akklimatiseren aan den huidige toestand. Ik ben ook wat oud, moet je weten.

Een restitutio in integrum, die is mogelijk bij God, in Zijn rechtspraak, die zondaren rechtvaardigt. Ze is echter onmogelijk bij de menschen. Elke deuk in onze Oranjeliefde doet schade. Elke relativering van principes, Elk ontijdig meepraten met de dictatoriale propaganda, ook al is ’t over de leuterpraat der democratie, is gevaarlijk — in een interim. Voorloopig moet je niet de democratische leuterpraat bevechten, maar de vrije praat probeeren te redden. Dat lijkt me interims-werk. En je moet bedenken, dat leuterpraat van democraten

nog geen democratische leuterpraat is. Als God de Heere ons heiligt, door ons actueel te leeren spreken in des te grooter trouwbetoon, dan zal Hij ons óók in het zedelijke Zijn restitutio in integrum nabij doen komen, — ze geschiedt pas in het uur van onzen dood.

Temeer daarom moet je Zijn Woord des te serieuzer ter hand nemen. Dat is geen interimistisch werk, want het is een gebod voor alle dagen. Het is dus de beste, ja, eenige redding, óók in het interim van heden, dat trouwens slechts zeer ten deele een interim is.

En pas op voor geweekte importappelen op gebeeide interimschalen, — elke week krijg je een nieuwe portie op je menu. Pas op voor Kierkegaards minister, den leeperd. Hij zei: geef den keizer wat des keizers is, en voegde er aan toe: ’t is maar ad interim! Maar Christus liet die toevoeging weg. Hoe zou Hij anders dat bevel op één lijn hebben kunnen plaatsen met het nimmer interimaire: geef Gode wat Gods is?

Met hartelijken, ik hoop, niet-interimistischen, groot,
ADOLPHUS VENATOR.

Calvijn — Castellio.

III.

’t Was in Mei 1544, toen twee predikanten van Genève moesten afgezet worden, dat Calvijn zijn beklag deed aan Farel over zijn ongelooftelijk doornigen weg. Bij het verdriet over genoemde predikanten kwam ook nog de laster van Castellio. Deze blijkt nog in Genève te zijn. En hij roert zich hevig op de Bijbelbesprekingen.

Calvijn schrijft: Sebastiaan valt ons zoo heftig aan als hij maar kan. Er waren gisteren ongeveer zestig lieden bij de gemeenschappelijke bijbelbespreking. ’t Ging over den tekst 2 Cor. 6:4: Maar wij, als dienaars van God, maken onszelf in alles aangenaam, in veel verdraagzaamheid enz. Toen werkte Castellio een algeheele tegenstelling uit om aan te toonen, dat er tusschen ons en de rechte dienaars van Christus een tegenstelling was.

Hij spotte ongeveer op deze manier: Paulus was een dienaar van God, wij dienden onszelf. Hij was verdraagzaam, wij onverdraagzaam. Paulus waakte ’s nachts voor den opbouw der kerk, wij waakten om te spelen. Hij was nuchter, wij drankzuchtig. Hij werd geplaagd door rustverstoringen, wij verstoorden den vrede. Hij was kuisch, wij zijn on-tuchtigen. Hij werd in de gevangenis geworpen, wij wierpen hem in de gevangenis, die ons maar met een woord te na kwam. Hij werkte naar de volmacht Gods, wij werkten in een andere. Hij leed van anderen, wij vervolgden de onschuld. Wat wilt ge nog meer? Het was een bloedrooie rede.

Ik heb maar gezwegen om niet ten aanhoore van zoovelen een nog grooter twist uit te lokken, maar ik heb mij bij de „Syndics” beklagd. Want, ja, dat is nu het kenmerk van alle scheurmakers om zoo te spreken. Ik moet dit alle perken te buiten gaande optreden onderdrukken, niet alleen om zijn ontafisch doen, maar vooral om de leugenachtigheid van zijn beschuldigingen.

Zie toch, welke nooden mij drukken.”

Hier heeft Calvijn reeds den scheurmaker ontdekt aan het kenmerk dat Johannes gaf van de gnostieken: zij hebben de broeders niet lief.

’t Bleef een pijnlijke geschiedenis voor Calvijn.

Een van de vijanden van Calvijn, doch vriend van Viret, had Calvijn vanwege Castellio’s zaak bij Viret belasterd.

Bij een gelegenheid, zegt Calvijn, liet ik mij zoo gaan, dat ik tot schelden verviel: Wat! gij hebt mij om de zaak van Castellio valsch beschuldigd bij Viret, die mijn vriend is, evenzeer als de uwe, wat zult ge dan tegen anderen uw gif spuwen!

Calvijn blijkt niet weinig nerveus te zijn in de zaak van Castellio. Geen wonder. ’t Gif van het humanistisch Christendom, ja het Gereformeerde humanisme is zoo venijnig vooral naar den kant van het groote publiek, dat de zaak des Heeren veel lager stelt dan de zaak des menschen. Er waren in dezen strijd momenten, dat Calvijn wel evenals Paulus kon zuchten: zij hebben mij allen verlaten!

In 1553 had de humaniteit haar stok gevonden om Calvijn te raken. De zaak Servet!

In Nov. 1553 schreef Calvijn aan Bullinger: ik zal zoodra ik tijd heb een boekje uitgeven en daarin aantonen, welk een monster Servet was, opdat niet de kwaadwilligen blijven schelden (ik hoor, dat dit in Bazel geschiedt), noch ook de onkundigen er tegen morren.

Die kwaadwillige was Castellio. Hij was naar Bazel getrokken met zijn gezin en vond daar een armoedig bestaan voor zijn gezin als corrector. De corrector was ook zooveel als geestelijk adviseur van den drukker. Hij gaf ook les in Grieksch, doch moest van armoede driifhout uit den Rijn